

DOI 10.57589/srl.v70i4.4082
UDK 811.163.6:81'367.635:81'367.628

Marko Snoj

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU;
Slovenska akademija znanosti in umetnosti
marko.snoj@zrc-sazu.si

Andreja Žele

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU;
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
andreja.zele@ff.uni-lj.si

MERILA ZA RAZLOČEVANJE MED MEDMETI IN ČLENKI¹

Ta članek skuša odgovoriti na vprašanje, kateri besedni vrsti pripisati izraze, pri katerih opazamo del kategorialnih lastnosti medmeta in del kategorialnih lastnosti členka. Izziv je torej besednovrstna določitev tistih besed, ki nimajo stavčnočlenskih ustreznikov in jih ni mogoče enoznačno uvrstiti niti med medmete niti med členke.

Gljučne besede: medmet, članek, besedna vrsta, kategorialne lastnosti, konverzija

This article addresses the question to which part of speech expressions that have some categorial properties of interjections and some of particles should belong. The challenge is to determine the part of speech of those words which do not have a clausal counterpart and cannot be unambiguously categorized either as interjections or as particles.

Keywords: interjection, particle, part of speech, categorial properties, conversion

0 Uvod

0.1 Obravnavanje besednih vrst je v slovarski praksi mnogo bolj zapleteno, kot se o besednih vrstah poučuje v šolah in tudi mnogo bolj težavno, kot se o tem govori v fakultetnih okoljih. Vsako besedno vrsto namreč opredeljuje več kategorialnih lastnosti, pri čemer ni nujno, da prav vsaka beseda v celoti izkazuje vse, zato besednovrstna določitev posameznega primera ne more biti odgovor na eno vprašanje, ampak je vsota odgovorov na več, v težjih primerih na veliko vprašanj. Izhajamo iz dejstva, da tako skladijskopomenske kot morfološke lastnosti in posebnosti znotraj posameznega jezika usmerjajo tudi različne potrebe po besednovrstnem opredeljevanju besed.² Bistveno pa je, da so pomenska, skladijska in morfološka ravnina tesno soodvisno prepletene, in samo od zgradbene specifikke posameznega jezika je odvisno, katera

¹ Besedilo je nastalo v okviru raziskovalnih programov P6-0038 Slovenski jezik v sinhronem in diahronem razvoju, ki ga financira ARRS, in Naravna in kulturna dediščina slovenskega naroda, ki ga financira SAZU.

² To navsezadnje potrjujejo kontrastivni popisi oblikoslovno-skladijskih lastnosti različnih jezikov, ki tako zaobjamejo vse besednovrstne kategorialne lastnosti in posebnosti.

lahko prispeva več razločevalnih lastnosti, ki omogočajo besednovrstno razločevanje med besednimi leksemi.³

0.2 Posebej težavno je razločevanje med medmeti in členki, ki so z razvojnega stališča najstarejše besede, saj jih v svojih jezikih poznajo že višje razvite živali pa tudi majhni otroci se najprej začnejo oglašati z medmeti, šele nato sledijo besede drugih besednih vrst, pri otrocih nekako vzporedno členki in samostalniki. V šolski praksi bo morda zadoščalo, če rečemo, da je medmet samostojno sporočilo, ki ubeseduje dogodek (ko se udarim, zavpijem: *Au!*) in da članek ubeseduje subjektivno obarvano odvisno ssporočilo, okoliščino (členek *šele* uporabim, ko želim ssporočiti, da bi se vsebina glavnega sporočila lahko zgodila že prej, npr. *Prišel je šele včeraj*). V fakultetnem okolju lahko posamezno besedo analiziramo glede na njene kategorialne lastnosti in ugotovimo, da morda ni stoodstotni medmet ali stoodstotni članek, da pa vendarle nekatere lastnosti pretehtajo in jo zato uvrstimo k enim ali drugim. Tako bomo npr. pritrdilnico *aha* in nikalnico *na-a* upoštevali njuni vlogi uvrstili med členke pritrdjevanja in zanikanja in ne med medmete, kamor bi spadali zaradi svojih glasovnih lastnosti.

0.3 Odločanje o besednovrstni pripadnosti lahko slikovito izrazimo z metaforo: če so medmeti rdeči in členki modri, kateri barvi bomo pripisali različne odtenke vijolične, roza, lila, magente in še kaj bi se našlo, saj med besednima vrstama *medmet* in *členek* ni nobene vmesne kategorije.

0.4 Uvodoma izpostavlja še konverznost. Besednovrstnost je namreč vezana na skladijsko vlogo s kategorialnimi lastnostmi, ki ne veljajo nujno za leksem v celoti, temveč le za enega ali več njegovih pomenov. Ima pa vsaka beseda svojo izhodiščno besednovrstno opredelitev, ki velja za njen izhodiščni pomen.

0.5 V nadaljevanju se osredinjava na ugotavljanje razlik med enobesednimi nekonverznimi medmeti in členki ter njihovimi nefrazemskimi podvojitvami, pri čemer pod izrazom *nekonverzni medmeti* in *členki* razumeva vse tiste besede, ki so lahko samo medmeti oziroma členki ali ki so medmeti oziroma členki v svojem izhodišču. Po konverziji nastalih medmetov in členkov in večbesednih frazemskih medmetnih oziroma členkovnih enot se ta članek le dotakne.

0.6 Spoznavna metoda tega članka je funkcijski strukturalizem, s pomočjo katerega med posameznimi besednimi vrstami razločujemo zlasti na osnovi (1) izraza in njegove zgradbe, (2) skladijske umestitve v jezikovni ali zunajjezikovni kontekst in

³ V. V. Vinogradov (1947: 38) je pri utemeljevanju tipologije besednih vrst za ruščino kot bistvene razločevalne zahteve poudaril: (1) različne skladijske vloge v besedni zvezi in v stavčni povedi, (2) morfološke razlike pri besedah oz. leksemih, (3) različna leksikalna pomenja kot posledica poimenovanj različnih vsebin, (4) različno ubesedenje dejanskosti: ločevanje pojmovnih in slovničnih kategorij, (5) ločevanje leksemov glede na različna razmerja oz. hierarhije upoštevanih slovničnih kategorij. Ruska akademjska slovnica (Švedova idr. 1980, I.: 457) kot osnovna merila za opredelitev besedne vrste poudarja zlasti: posplošeni leksemsko-morfološki pomeni za celo množico besed potencialne besedne vrste, iste pomenske in slovnične kategorije, iste skladijske vloge.

(3) pomenske vloge v jeziku; v drugi vrsti pa tudi na osnovi preostalih kriterijev, ki veljajo za pomožne.⁴

1 Osnovna opredelitev

1.1 Jedro medmetov kot besedne vrste so besede, ki s človeškimi glasovi posnemajo zvoke iz okolja ali glasovno slikajo lastna čutenja, razpoloženja in hotenja. So besede, ki ohranjajo in vzdržujejo stik z nejezikovno akustično podobo sveta⁵ in načinom glasovnega izražanja iz predfonemskega obdobja.⁶ (1) Posnemovalni medmeti posnemajo glasove in zvoke iz okolja ali nas samih, npr. *hov, brm, hik*, ali (1a) Ponazarjajo dogodek, dogajanje, okoliščino, npr. *bam*. (2) Razpoloženski medmeti izražajo govorčeva čustva, čutenja in razpoloženja, npr. *juhu, joj*. Ožje opredeljivi so oni, s katerimi izražamo (2a) zaznavanje s čutili, zlasti tipom, okusom in vohom, npr. *au, ajs, brr, fuji*, (2b) nejevoljo, npr. *jebela, kurc*, (2c) nejevoljo in žalitev, npr. *koza, osel* in (2č) s katerimi zapolnjujemo vrzeli v govoru, npr. *amm*. (3) Pozivne medmete uporabimo, ko naslovnika pozovemo, naj kaj stori ali česa ne stori, npr. *na-te, pst*. Podvrsti pozivnih medmetov sta (3a) pozdravi, npr. *živijo*, in (3b) zvalnice, s katerimi pritegnemo naslovnikovo pozornost in se lahko uporabljajo kot neformalni pozdravi, npr. *ej*.⁷

1	Posnemovalni medmeti	v osnovnem pomenu	hov, brm, hik, bzz
1a		ponazoritveni	bam
2	Razpoloženski medmeti	v osnovnem pomenu	juhu, joj
2a		vzklični	au, ajs
2b		kletvice	jebela, kurc
2c		psovke	koza, osel
2č		mašila	amm, hm
5	Pozivni medmeti	v osnovnem pomenu	na -te
5a		pozdravi	živijo
5b		zvalnice	ej

⁴ Kljub temu, da medmete in členke opisujejo vse opisne slovnice, zlasti češke in slovaške (prim. Petr idr. 1986–87, Dvonč idr. 1966) še natančneje kot naše, kaže, da vprašanje medsebojne razmejitev težjih primerov še ni razrešeno. Ubeseditve tega članka črpajo iz spoznanj pri redakciji medmetov in členkov za eSSKJ, o katerih je bilo doseženo soglasje v celotni splošnoslovaropisni skupini Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Ta spoznanja so nastajala ob analizi in sintezi jezikovnega gradiva po induktivno-deduktivni poti in so torej še vedno delna, uporabna predvsem pri redakcijskem delu. Tudi zato ima besedilo članka nenehno malo sklicev na doslejšnjo strokovno literaturo.

⁵ Torej tudi živalskimi jeziki, katerih prvine posnemajo nekateri medmeti.

⁶ Nekateri razpoloženski medmeti, npr. *oh*, posnemajo glasove (v danem primeru vzdih), ki jih ob primerljivih priložnostih opazujemo tudi pri nekaterih višje razvitih sesalcih.

⁷ Tipologija medmetov še ni dokončno utrjena. Tu je povzeta po Snoj 2022: v tisku, kjer so dostopni sklici na obstoječo literaturo.

1.2 Jedro členkov kot besedne vrste so besede, ki izražajo govorčev odnos do vsebine ali oblike sporočila ali naslovnika in s tem oblikujejo njegov sopomen. Delimo jih na povezovalne, ki izražajo sosporočilo, in naklonske, ki določajo naklon. Povezovalni členki so (1) dodajalni, npr. *Videl sem celo slona*, (2) izbirni, npr. *Naročite se lahko na celo zbirko oziroma na posamezne knjige*, (3) izvzemalni/omejevalni, npr. *Videl sem edino slona*, (4) navezovalni/nadaljevalni, npr. *Kako naj potemtakem brezposelni preživijo?*, (5) nadomestni, npr. *Resda je revež, ampak tako hudo spet ni*, (6) pojasnjevalni, npr. *Zdaj namreč gre za velike stvari*, (7) poudarjalni, npr. *Upoštevajo naj se predvsem urbanistične značilnosti mesta, Sina mi je ubil, lej*, (8) povzermalni, npr. *On je skratka goljuf*, (9) zastranitveni, npr. *Mimogrede povedano, mi ni všeč*, (10) predpostavčni, npr. *Recimo da je vse to res*, (11) verjetnostni, npr. *Seveda sem ga videl*. Na prehodu med povezovalnimi in naklonskimi so (12) relativizacijski, npr. *Baje je bil na morju* in (13) členki pritrjevanja, npr. *da, aha, mhm*, in zanikanja, npr. *ne, naka, na-a*. Naklonski členki so (14) čustvenostni v vzkličnih stavkih, npr. *Kaj se zaboga dogaja?!*, (15) želelni, ki tvorijo velelni ali želelni naklon, npr. *Študent naj bo, Da mi izgineš izpred oči!*, (16) pozivni, ki imenovalnik spreminjajo v zvalnik, npr. *Čuj Mica, pobirajo za gasilski avto, ali boš kaj dala?*, (17) vprašalni v vprašalnih stavkih, npr. *Ali je prišel?, Prideš, kajne?* in (18) pogojni za tvorbo pogojnega naklona, npr. *Jaz bi prišel*.⁸

1	Povezovalni členki	dodajalni	celo
2		izbirni	oziroma
3		izvzemalni	edino
4		navezovalni/nadaljevalni	potemtakem
5		nadomestni	resda
6		pojasnjevalni	namreč
7		poudarjalni	predvsem
8		povzermalni	skratka
9		zastranitveni	mimogrede
10		predpostavčni	recimo
11		verjetnostni	seveda
12	Povezovalno-naklonski členki	relativizacijski	baje
13		členki pritrjevanja in zanikanja	da, ja, aha, mh, ne, na-a, jok

⁸ Poimenovanja in tipologija, ki sta tu v osnovi povzeta po Žele 2014: 9–11, ni pri vseh avtorjih enaka. Toporišič 2004: 448–49, npr. pozivne imenuje spodbujalni, relativizacijske pa deli na členke mnenja, domneve in členke možnosti, verjetnosti. Poleg navedenih pozna še presojevalne členke, npr. *Prišli so tako trije*, in členke zadržka, npr. *Pravzaprav je res*, ki se v zgornji tipologiji uvrščajo med relativizacijske. Kaže, da tudi tipologija členkov, tako kot medmetov, še ni dokončno utrjena.

14	Naklonski členki	čustvenostni	zaboga
15		želelni	naj
16		pozivni	no
17		vprašalni	ali
18		pogojni	bi ⁹

1.3 Glede na izvor se medmeti pogosto izposojajo in so torej predmet skupnega bazena, npr. *auč, hopla, jebiga, juhuhu*, členki precej manj (redke izjeme so *ergo, ja, jok*).¹⁰ Najpogosteje izposojani členki so členki pritrjevanja in zanikanja, ki so tudi sicer, zaradi razmerne samostojnosti, intonacije in pavze najbližji medmetom.

2 Medsebojna konverznost

2.1 Medmeti pogosto konvertirajo v členke, členki pa nikdar v medmete. To pomeni, da se razpršeni pomen ali več usmerjenih (konkretnejših) pomenov medmeta lahko združi v bolj abstraktnega, ki je jasno pomensko usmerjen in s tem natančneje opredeljen na višjem spoznavnem nivoju, medtem ko že usmerjeni in konkretizirani pomen členska ni sposoben preiti v pomensko razpršenost ali v več usmerjenih pomenov določenega medmeta. Zlasti pogosta je konverzija razpoloženjskih medmetov v poudarjalne členke. Izražanje različnih razpoloženj medmeta *no* se torej abstrahira v konverzni poudarjalni členek *no*, npr. *No, boš kaj kmalu izbral? > Bodi no malo bolj moder*.¹¹

2.1.1 Nekateri medmeti svojo pomensko samostojnost zavarujejo z večpomenskostjo, ki se lahko razvije v splošnopomenskost, pri čemer se zabrišeta pomenska osamosvojenost posameznega pomena in s tem tudi razločevanje med pomeni. Splošnopomenskost je torej enaka pomenski oslabilnosti, ki vodi v pomensko nesamostojnost, tj. v členkovno rabo. *No* v vlogi členska zabriše svojo pomensko samostojnost in tudi samostojno večpomenskost tako, da se iz njegove splošnopomenskosti abstrahira poudarjalna vloga.

2.2 Nekateri dvojčiči iz členkov, npr. *Ja ja, to že predobro poznam*, izkazujejo zlasti intonacijske atribute medmeta (̄ –). Te primere obravnavamo v razdelku frazeologija.

⁹ Uvrstitev prvine *bi* med členke je sporna. Lahko jo namreč pojmuje tudi kot prosti morfem pogojnih glagolskih oblik. V tem članku je uvrščena med naklonske členke zato, ker je ključna pri tvorbi pogojnega naklona. Prvina *bom boš bo ...* pa ni uvrščena med členke zato, ker je ključna pri tvorbi prihodnjika, ki ni naklon.

¹⁰ Temu pritrjuje tudi zgodovina zadnjih 250 let od Pohlina do danes. V tem času se je pozabilo in na novo vzpostavilo mnogo več medmetov kot členkov.

¹¹ Podobno je pri razpoloženjskem medmetu *ah*, ki konvertira v poudarjalni členek. Odločilni dejavnik za uvrstitev med členke je tu sinonimija s *čuj, ejga, hej, oštja* v vlogi poudarjalnih členkov. Poudarjalnost se še jasneje vidi tik pred členkom pritrjevanja in zanikanja, s katerima se družijo brez vmesne pavze (5.1): *Ah da. Prav imaš, da*. Tu je gotovo členek in bilo bi čudno, če bi bil *ah* za poudarjanje zanikanja ali pritrjevanja členek, za poudarjanje česa drugega pa medmet. Drugi dejavnik je, da pomena besede *ah* v zgledih rabe tipa *Ah, ne da se mi več razlagati* ali *Ah, dajte no, saj znam brati*, ni mogoče opredeliti. Odvisen je od sobesedila, sobesedilna pomenska odvisnost pa je ena kategorialnih lastnosti poudarjalnih členkov.

3 Izraz

3.1 Segmentne lastnosti medmetov in členkov

3.1.1 Nekateri zlasti razpoloženski in posnemovalni medmeti se izgovarjajo z glasovi, ki niso del glasovnega inventarja slovenskega knjižnega jezika. Medmeti *haha*, *hehe*, *hop* se navadno ne izgovarjajo z mehkončnim nezvenečim pripornikom [x], temveč z (epi)glotalnim [h] ali faringalnim [ħ], medmet *meee* pa ima za prvim in drugim *e* glotalni zapornik [ʔ], ki se v dvojnici zapisuje in izgovarja s *k*, torej *mekeke*. Nekateri medmeti se izgovarjajo z glasovi v glasovnih položajih, ki jih knjižni jezik pozna le kot alofone v drugih legah, npr. *aua* [au̯] z dvoustničnim *u* med dvema samoglasnikoma, kjer ga sicer ni.

3.1.2 Členki se izgovarjajo le z glasovi slovenskega knjižnega jezika. Imajo torej morfonološke lastnosti, ki so običajne za druge, osrednje besedne vrste. Izjema so neformalni členki pritrjevanja in zanikanja *aha*, *mh(m)* in *na-a*. Pri prvih dveh je izgovor podedovan od izhodiščnega razpoloženskega medmeta, pri tretjem gre za nikalnico *na*, okrepljeno s členico (?) *-a* (kot jo poznamo iz *aua*), glotalni zapornik med njima (ki se pisno izraža z vezajem, v dvojnici *naka* pa tudi s črko *k*) zapolnjuje zev.

3.1.2.1 Mnogi členki pritrjevanja in zanikanja so izvorno razpoloženski medmeti, ki izražajo zadovoljstvo in strinjanje oziroma nezadovoljstvo in nestrinjanje. Vzklični *Ne!* v pomenu 'ne stori tega' ima več kategorialnih lastnosti medmeta kot členska, a besedo tudi v tej rabi dogovorno prištevamo k členskom. Podobno velja za neformalne pritrdilnice in nikalnice *aha*, *mh(m)* in *na-a*,¹² ki jih uvrščamo med členke zlasti zaradi sinonimije s formalnima členskoma *da* in *ne*.¹³

3.1.3 Glasovna podoba zlasti posnemovalnih medmetov se (podobno kot glasovna podoba otroških besed) stalno obnavlja, ker se vzdržuje povezava z akustičnim dojemanjem zunajjezikovnega sveta, npr. *kikiriki*, zato dobimo vtis, kot da medmeti ne podlegajo veljavnim diahronim glasovnim zakonitostim (v danem primeru samoglasniškemu upadu in palatalizaciji). Pri členkih sicer redko, pa vendar, opažamo glasovne pojave, ki jih sicer skoraj ni, npr. *glej* > *lej*,¹⁴ *glj* > *lj*,¹⁵ *vsaj* > *saj*.

¹² V prvi izdaji SSKJ so enote *aha*, *mhm* in *nak* besednovrstne opredeljene kot medmeti.

¹³ O tem, da so členki pritrjevanja in zanikanja izmed vseh členkov najbolj prvinske besede in torej najbližje razpoloženskim medmetom, sklepamo tudi iz njihovih drugih lastnosti, zlasti njihovi (z izpustom razumljeni ali po izpustu nastali) samostojnosti, tj. neodvisnosti od jezikovnega konteksta, pa tudi po njihovi tendenci k prevzemanju, npr. *ja*, *aha*, *mh(m)*, *jok*. V prid domnevi o medmetni provenienci teh členkov govorijo medmeti, ki lahko konvertirajo v členke zanikanja, npr. *fij*.

¹⁴ Odpad začetnega *g* pri tej besedi je tudi v obeh lužiških srbščinah in v čeških sklopih, npr. *takle* : *takhle*. V hrvaščini in srbščini se je prav tako neregularno razvilo *gle* (namesto pričakovanega **gledi* ali **gledj*).

¹⁵ Prehod *gl-* > *l-* > *v-* izkazuje ime skale pri Preddvoru *Vavska peč* < **Glavska*; prim. še *lej*, star. *polej* < (po)*glej*, sicer *g* odpada le v izposojenkah *lj* < *glj*, *fulovž* < *fuglovž* in v večkonzonantni skupini, npr. kraško *zlavje* (slednje primere navaja Ramovš 1924: 248). Samostalnik *velb* je lahko pod vplivom glagola *velbati*. Odpad pred *r* je morda v izposojenki *ratati*.

3.1.3.1 Pri medmetih in v manjši meri pri členkih je opaziti močnejši vpliv neknjižnega govornega jezika, ki se kaže zlasti v zapisovanju oblik z redukcijami in asimilacijami, mestoma celo z nepričakovanimi glasovnimi spremembami, npr. medmeti *prmejduš*, *ajd*, *ježeš*, *lej*, *viš*, členki *klinc*, *menda*, *bojda*. Glej tudi 3.2.1.4.

3.2 Nadsegmentne lastnosti medmetov in členkov

3.2.1 Naglasno mesto

3.2.1.1 Vsi medmeti so naglašene besede.¹⁶ Večkrat ponovljena črka označuje vseskozi naglašen naddolg samoglasnik, npr. *búú*. Sklopi in rabe dveh ali več ponovljenih medmetov so praviloma naglašeni na vsakem členu, npr. *bláblá*, *kú-kú*, *búci búci*. Preostali večzložni medmeti so naglašeni na enem ali več zlogih, pri čemer naglasno mesto sinhrono ni predvidljivo, npr. *číračára*, *júhuhu*, *haló*.

3.2.1.2 Nekonverzni enozložni členki so naslonski, npr. *mar*, *naj*, *pa*, *kar*, *le*, *ne*, *saj*, *sploh*, ali pa se izgovarjajo z oslavljenim¹⁷ naglasom, npr. *Kár povêjte*, *Sem mâr jâz tisti?!*. Z večjo jakostjo se izgovarjajo le, če so poudarjeni, česar pa niso sposobni vsi, glej nižje. Nenaglašenost enozložnih nekonverznih členkov je do neke mere primerljiva z nenaglašenostjo predlogov, ki tudi tvorijo naglasno celoto samo skupaj z odnosnico. Izjemoma so celo nekateri dvozložni nekonverzni členki naslonski, npr. *Ali boš prišel?*¹⁸ Večina večzložnih členkov je naglašena na enem samoglasniku, ki sinhrono ni predvidljiv, npr. *kómaj*, *mogóče*, *mordâ*. Pogoste naglasne dvojnice, npr. *mordâ* in *mórda*, *vendâr* in *vèndar*, so diahrono pričakovane.

3.2.1.3 Ožina v *že* kaže, da naslonskost tega členska ni od nekdaj.¹⁹

3.2.1.4 V neknjižnem izgovoru *səvəda* redukcija deluje, kot da predzadnji zlog ne bi bil naglašen. Členek *menda* < **meni da* izkazuje redukcijo tudi v knjižni izreki, *bojda* < **baje da* pa poleg redukcije (tipa *pondeljek*, znane tudi v narečnem *mərbət* < *morebíti*) še potemnitev *a*, ki si jo težko predstavljamo v naglašenem zlogu.

3.2.1.5 Poudarjalni in pozivni členki so praviloma naglašene besede ne glede na število zlogov. Pozivni so praviloma tudi nosilci stavčnega poudarka, npr. *lēj*, *ējga*, *hēj*, *čúj*. Nekaj izjem je, npr. ko členek *ja* poudarja členek: ***Ja ne, no.***

3.2.2 Tonemskost in intonacija

3.2.2.1 Nekonverzni medmeti glede na tonski potek izkazujejo veliko pestrost, ki pa je ne moremo pripisovati tonemskosti, saj jo poznajo tudi netonemski govorniki

¹⁶ Naglašenost medmetov brez samoglasnikov se izkazuje s šepetajočim izgovorom, npr. *pšt*.

¹⁷ Po jakosti je oslavljeni naglas nekako primerljiv s stranskim.

¹⁸ Starinski *ali* v *Ali smo se smejali*. je po SP in SSKJ1 prislov s pomenom 'zelo', SSKJ2 ga ima za členek. Primer je na meji med prislovi in členki. Če je členek, je čustvenostni, ki je kot tak praviloma poudarjen.

¹⁹ Pleteršnik ima *užè* in *užê*. Nenaglašeni ozki *ê* in *o* (po Gjurinu tip *Kósovel* v *Máriboru*) sta ožino ohranila iz časa, ko sta bila naglašena, ali posplošila iz oblik, v katerih sta naglašena.

(in netonemski jeziki), zato jo pojmujejo kot stavčno intonacijo. Zaključena stavčna intonacija medmete uvršča med samostojna in neodvisna sporočila. V primerjavi s preostalimi besednimi vrstami, pri katerih prevladuje segmentna plast, lahko celo rečemo, da pri medmetih prevladuje nadsegmentna.²⁰

3.2.2.2 Medmeti, ki so nosilci povednih sporočil – in teh je daleč največ –, imajo kadenčni tonski potek, kar daje vtis cirkumfektiranega tonema, npr. *běži* iz velelnika *běži*. Nekateri dvonaglasni medmeti se izgovarjajo tako, da se prvi zlog izgovori višje kot drugi, kar daje vtis cirkumfleksa, ki se razteza čez dva zloga, npr. *kúkú* (˘ –). Tudi dvodelni aliteracijski medmeti z enako soglasniško in različno samoglasniško sestavo (praviloma *i – a*, redkeje *i – o*) se lahko izgovarjajo tako, da se prvi del izgovarja višje kot drugi, npr. *tíkták*, *píkpók* (˘ –); fakultativno celo tisti iz dvozložnih delov, npr. *žíga-žága*, *číračára* (˘ – – –).²¹

3.2.2.3 Mašila imajo ravno intonacijo, npr. *amm*, *emm*. Med medmete jih prištevamo, ker so od preostalega besedila ločeni s pavzo in ne modificirajo njegovega pomena, temveč vanj vnašajo novo sporočilo. Navedena primera izražata performativno dejanje zapolnitev časovne vrzeli v govoru. Ravno intonacijo imajo lahko tudi nekateri posnemovalni medmeti, npr. *bee*.

3.2.2.4 Nekateri razpoloženski medmeti se izgovarjajo z antikadenco, npr. *aja* v pomenu 'izraža, da je govorec presenečen, kaj sprejema z začudenjem', npr. *Še celo nekaterim gradbincem je bilo le navidez jasno, v čem je trik, ko pa so reč videli, so začudeno rekli: aja, to se premika*.

3.2.2.5 Nasprotno so členki del intonacije aktualnega stavka. So odvisna sporočila in sestavine naslonskega niza, ki ima stalno stavo, in sicer so členki v tem nizu praviloma²² na zadnjem mestu, npr. *Ti ga bom že prinesel*. Ker praviloma ne stojijo na koncu stavka, je njihov intonacijski potek večinoma raven. V eliptičnih povednih stavkih se lahko izgovarjajo ravno ali kadenčno, npr. *Ali boš kar odšel? Seveda* (– – – – – ? – – – – / – – –). Intonacija členka je antikadenčna le na koncu vprašalnega (pa)stavka, npr. *Saj boš prišel, kajne?* (– – – – –, –).

3.2.2.6 Nepričakovani cirkumfleks nekaterih členkov, npr. *sevêda*, *bôjda*, govori v prid domnevi o njihovi naglasni sekundarnosti.²³

²⁰ Dvonč idr. 1966: 807, ki medmetom odreka morfemskost, celo zapiše, da je stavčna intonacija edina slovnična lastnost medmetov.

²¹ V vprašalnih stavkih tipa *A si rekel adijo?* z antikadenco (– – – – – ˘) beseda *adijo* ni medmet, temveč samostalnik, kar dokazujemo z možnostjo, da pred njim stoji prilastek: *A si rekel poslednji adijo?*

²² Glede na poudarek lahko stava nekaterih členkov odstopa, npr. *Pa ti ga bom prinesel. – Ti ga bom pa prinesel*.

²³ Pleteršnik ima *sevêda* in enklitično *bojda*.

3.2.3 Register

3.2.3.1 Nekateri medmeti se izgovarjajo z višjim relativnim tonom, npr. *ku-ku*, nekateri vsaj opcijsko tudi z nižjim, npr. *buu*, medtem ko pri členkih ni opaziti odstopanj od srednjega pasu individualnega tonskega območja.

3.2.4 Kolikost

3.2.4.1 Medmeti imajo praviloma dolge naglašene samoglasnike, ki so emfatično tudi naddolgi. Nekateri imajo inherentno naddolge samoglasnike ali druge glasove, npr. *uuu*, *br̄r*. V pisni obliki je zanje značilno neustaljeno število ponovitev določene črke.²⁴ Kratke samoglasnike imajo le tisti medmeti, s katerimi poleg glavnega sporočila ponazarjamo hitrost, npr. v *bù*, ko želimo koga presenetiti, prestrašiti, ali *màrš*, kjer s kračino upovemo svojo željo, naj ogovorjeni hitro izgine. Kračino tu potrjuje prehod kratkega *a* v polglasnik, ki se zato dvojnično zapisuje le z *r*, torej kot *mrš*.

3.2.4.2 Edina kolikostna posebnost členkov je, da nekateri izkazujejo kračino v nezadnjem zlogu, ki je v knjižnem jeziku sicer redka, npr. *àja* v vlogi poudarjanja zaničanja ali zavrnitve, npr. *Aja, ne, kje pa*. Kratke samoglasnike v nezadnjem zlogu imajo še *àmpak*, *nàmreč*, vendar, *kajnèda*, *mènda*, ki so izvorno vsi sklopi Primerljiv pojav je tudi redukcija do polglasnika v dvojničnem izgovoru členkov *čèš* in *mènda*. Obe posebnosti lahko pripišemo pogosti naslonski rabi členkov.

3.2.5 Poudarek

3.2.5.1 Medmeti so po definiciji samostojni stavki, neredko celo samostojna besedila, in torej vedno poudarjeni. Tudi dva ponovljena medmeta sta nosilca istega poudarka, npr. *hov hov*, ali pa nosita vsak svoj poudarek, npr. *mee, mee*.

3.2.5.2 Med povezovalnimi členki so poudarjalni skoraj²⁵ vedno poudarjeni, npr. *Boš pa ja prišel!*, *Seveda sem ga videl*, *Sina mi je ubil, lej*. Poudarjenost dodajalnih, izvzemalnih/omejevalnih, relativizacijskih in čustvenostnih členkov je odvisna od aktualnosti členitve vsebine sporočila, npr. *On je morda že doma*, *On je morda, ampak res samo morda že doma*, preostali navezovalni členki praviloma niso nikdar poudarjeni, npr. *Saj sem ti rekel*. Nepoudarjenost je celo njihova razlikovalna lastnost, npr. *Naloga je praktično opravljena* 'skoraj'. Če besedo *praktično* poudarimo, je prislov in ne členek, pomeni pa 'na praktičen način'. Poudarjeni so tudi členki pritrjevanja in zaničanja, vendar le v vlogi pastavka, npr. *Ne, nisem ga videl*. Tu običajna vloga pastavka kaže, da je pritrjevanje in zaničanje sestavina povedka in da se s tem njuna naklonskost razširi na celoten stavek oz. stavčno sporočilo. Naklonski členki niso nikdar nosilci stavčnega poudarka, npr. *Mar naj pridem tudi jaz?*, *Prišel bi včeraj, a nisem utegnil*.

²⁴ Kot geselsko iztočnico nastavimo različico brez ponovitev ali s čim manj ponovitvami, v pojasnilo zapišemo, da je ponovitev lahko več.

²⁵ O izjemi glej 3.2.1.5.

3.2.6 Pavza

3.2.6.1 Večina medmetov je od sosednjega besedila, če to obstaja, ločena s pavzo, na katero kaže ločilo, navadno vejica, pika ali klicaj, npr. *Au!*. Vlogo pavze lahko prevzame veznik, npr. *joj in au*. Izjema so medmeti neposredno za uvajalnim stavkom z glagolom rekanja, npr. *Kužek laja hov hov hov*, *Rekel sem au*, ki jih lahko postavimo med narekovaje, in večbesedne, lahko tudi sklopljene želelne prvine, ki se še niso dokončno pomedmetile, npr. *Bogdaj srečo*, da bi se vse izšlo do konca. Ko iz tega izbrusi pozdravni medmet, je pavza pričakovana, npr. *Bogdaj, je pozdravil fantič*.

3.2.6.2 Nasprotno pa med členki in sosednjimi besedami istega stavka praviloma ni pavze, npr. *On je mogoče že doma*. Izjema so poudarjalni in tem sorodni členki, ki poudarjajo celoten sosednji stavek, npr. *Ejga, to je dopust!*, *So bili po koncertih hudi žuri, razvrat? Uh, kje pa!*, *Sina mi je ubil, lej, No, pa naj bo po tvojem*, in nekateri navezovalni, npr. *To je, no, kako bi rekel, precej nerodno*. Te izjeme uvrščamo med členke predvsem zaradi njihove ravne intonacije in pomenske nesamostojnosti, čeprav jih še SSKJ² uvršča med medmete.

3.2.6.2.1 Pavza med pastavčnim členkom pritrdjevanja ali zanikanja in nadaljevanjem povedi členek spremeni v poudarjalnega, npr. *Da, prišel bom*, *Ne, ne bom prišel*, saj je vsebina obeh povedi brez pastavkov enaka, le da ni poudarjena. Enako je s poudarjalnim členkom *no*, npr. *No, tako hudo pa spet ni*, ki zgolj poudarja v izjavi izraženi pomislek.

3.3 Tvorba

3.3.1 Nekonverzni medmeti so večinoma nemotivirane besede, npr. *au*, in njihove tvorjenke, npr. *aua*, redkeje sklopi, npr. *ojoj*, *bogdaj*, tudi prevzeti, npr. *horuk*, *jebiga*. Rekrutirajo se še iz velelnikov, npr. *lej*, *viš*, pri pomenskem prenosu pa le iz velelnikov neprehodnih glagolov, npr. *beži* – glej 3.3.3. Konvertirajo tudi iz samostalnikov, npr. *tresk*, *pok*. Iz južnoslovanskih jezikov prevzeti medmeti ohranjajo vsaj okrnjeno motivacijo, npr. *jebiga*. Kletvice in psovke so najpogosteje nastale iz samostalnikov, praviloma (zvalniškega) imenovalnika, npr. *pizda*, *govedo*.²⁶ Neredko so razne evfemistične prenaredbe, npr. *jebela*, *pišuka*, sklopi in krni, tudi prevzeti, npr. *jebenti*, *porkaš*. Enobesedni pozdravni medmeti so domala vsi prevzeti, npr. *adijo*, *živijo*, *čao*, *zdravo*.

3.3.2 Nekonverzni členki so, gledano sihnrono, v glavnem nemotivirane besede, npr. *da*, *ne*, *torej*, *tudi*, *vsaj*, še, že, in deloma še prozorni sklopi, npr. *morebiti*, *morda*, *seveda*, *ali*, *aja*. Sekundarni členki, zlasti poudarjalni, so pogosto konvertirani iz medmetov, npr. *hej*, *oštja*, *ejga*. Členki so pogosto konvertirani tudi iz prislovov, npr. *mogoče*, in samostalnikov v tožilniku, npr. *hudiča*, *mačko*, ter prenesenih pomenov velelnikov prehodnih glagolov, npr. *glej*, pri čemer prehodnost razumemo v širšem

²⁶ Na zvalniški izvor psovka kaže pri tonemskih govorcih emfatična padajoča intonacija: *kráva*, *kóza* ob samostalniških imenovalnikih *kráva*, *kóza*.

smislu kot vezljivostni pojav, ki opredeljuje neposreden prehod glagolskega dejanja²⁷ na predmetno ali nepredmetno vsebino²⁸ (glej 3.3.3).

3.3.3 Pozivni medmeti lahko pomenijo isto kot velelniki, npr. *na = vzemi*. Zato lahko trdimo, da je glagolski velelni naklon funkcijsko enak pozivnim medmetom. Če se torej kaka velelniška ali kaka druga glagolska oblika v taki vlogi v izrazu oddalji od prvotne, tako da ni več del glagolskega sistema, npr. *glej > lej, vidiš > viš* (glej 3.1.3.1), velelniški pomen pa se ohrani, npr. *Mamica, lej lepega kužka!*, *Viš, saj bo vsak čas samostojen: poglej, se že na noge postavlja*, se besedna oblika osamosvoji v medmet. Če prvotni velelnik razvije metaforične ali metonimične pomene, ostane medmet le, če je izhodiščni glagol neprehoden, npr. *Beži, šema, ga je zavrnil župan*. Če je prehodni, postane členek, npr. *Glej, ne da se mi brskati nazaj po starih blogih kaj vse si napisala*.

3.3.4 Medmeti in členki se pogosto pojavljajo s ponovitvami, npr. *bz bz bz, no no*. Ponavljanje predvsem pri posnemovalnih medmetih pogosto dozori do sklopa, npr. *kuku, kuku, blabla*, pri preostalih medmetih in pri členkih pa ne, npr. *mua mua; no no*. Od preprostih podvojitvev ločimo dvojčiče z osamosvojenimi pomeni in jih obravnavamo kot frazeme, npr. *ja ja, glej (no) glej*.

3.3.5 Združbe medmetov pogosto prerastejo v sklop, npr. *ojoj, ohoho*, združbe členkov, npr. *no ja, pa nasvidenje, ali ne, ne še*, pa mnogo redkeje, a vendar, npr. *ali, šele, pajade*.

4 Besedilna skladnja

4.1 Medmeti so samostojna sporočila (za njimi lahko postavimo končno ločilo in imajo svojo stavčno intonacijo, zato jih pojmujejo kot stavke ali pastavke, npr. *Juhuhu!*).

4.2 Medmet je lahko popolnoma samostojno besedilo, ki ne potrebuje niti diskurza niti jezikovnega konteksta, potrebuje le enega govorca, ki ubesedi svoj odnos do vsakokratne zunajjezikovne pojavnosti. Medmetno sporočilo praviloma ne pričakuje naslovnikovega odziva. Še več: pogosto ne potrebujejo niti naslovnika oziroma je naslovnik govorec sam. Če se udarim, zavpijem *Au!*, tudi če sem sam in me nihče drug ne sliši. In če vidim kaj smešnega, se zasmejem naglas, tudi če ni nikogar blizu. Izjema so pozdravni medmeti, ki vzpostavljajo najkrajši možni dialog, in psovke, katerih pogost namen je užaliti naslovnika.

4.3 Izhodiščna lastnost medmeta je njegova samostojnost, npr. *Au!*. Morebiten dostavek je njegova pomenska razlaga, npr. *Au, boli me*. Ta je pogostejša pri večpomenskih medmetih, npr. *Ah, ko bi še mene tako čakal, ko bi zapravljala po trgovinah!*.

²⁷ Torej ne samo vezljivost z neposrednim predmetom v tožilniku.

²⁸ Iz te opredelitve sledi, da je velelnik prehodnega glagola *dati* medmet, ko ga uporabimo v pomenu, ki ne prehaja na vsebino, izraženo z jezikovnimi sredstvi, npr. *Daj, kaj ga lomiš*, členek pa v pomenu, ko vsebina izvornega velelnika prehaja nanjo, npr. *Daj, naredi že enkrat*.

Kot pastavčni del povedi se uporablja tudi za ekspresivno obarvanje sporočila, npr. *Skoraj, brrrr, bi me objel.*

4.4 Členki se uporabljajo le znotraj jezikovnega²⁹ sobesedila in se navezujejo na sosednji stavčni člen ali stavek. Praviloma se navezujejo na stavčni člen ali stavek neposredno za njim, npr. *Prišel je že včeraj*, redkeje pred njim, npr. *Saj boš prišel, kajne?*

4.5 Členkovni pastavki so eliptični. Če členek tvori samostojen pastavek in ima celo kadenčno intonacijo, je njegova samostojnost posledica izpusta potrditvene vsebine, ki je bila predhodno ubesedena v aktualnem diskurzu, npr. *Ali naj pridem? Kar.* = *Kar pridi.* Še en primer: *Ali boš prišel? Seveda.* = *Seveda, prišel bom.*

5 Pomen

5.0 Tako medmeti kakor tudi členki nimajo stavčnočlenskega ustreznika, temveč imajo oboji celostavčne ustreznike, zato so njihove razlage v slovarju stavčne. Vsak tip medmeta oz. členska ima svoj stavčni tip razlage s tipičnimi glagolskimi uvrščevalnimi pomenskimi sestavinami (*izraža, uporablja se, uvaja, posnema, poudarja*) in raznimi razvrščevalnimi pomenskimi sestavinami, pred katere vstavimo osebek *govorec*, s čimer poudarimo pragmatično vlogo obeh besednih vrst.

5.0.1 Medmet je ubeseditev dogodka, npr. *au* 'boli me', členek pa je opis subjektivnega dožemanja okoliščine, npr. *šele* 'po mojem bi lahko že prej'.

5.0.2 Slovar ne more prikazovati samostojnih zgledov rabe medmetov, saj tak prikaz ne bi bil poveden. Medmete zato prikazuje skupaj z besedilnim okoljem, čeprav taka raba za medmete ni prevladujoča.

5.1 Večpomenskost

5.1.1 Nekateri medmeti imajo samo po en pomen, npr. *au*, pri drugih se najde več pomenov znotraj istega pomenskega polja, npr. *juhuhu*, tretji imajo več zelo različnih, neredko diametralno nasprotnih pomenov, npr. *ah* izraža veselje, vznesenost, žalost ali hrepenenje, ki jih prepoznamo šele situacijsko ali sobesedilno.

5.1.2 Členki imajo pogosteje po en pomen. Če je pomenov več, se nahajajo znotraj istega pomenskega polja. Pomen členska modificira pomen sosednje besede ali stavčnega člena in tako spreminja pomen matičnega sporočila, npr. *Doma ima pet psov* 'točno pet' proti *Doma ima vsaj pet psov* 'pet ali več'. *Vsaj* pomeni samo 'toliko ali več' in ožje sorodno 'to ali še kaj', npr. *Vsaj to naredi!*. Členek lahko tudi samo poudarja

²⁹ Kontekst je lahko situacijski, nejezikoven samo v skrajno eliptičnih primerih. Primer: Snubec molče kleči pred izvoljenko, ponujajoč ji prstan in ona reče *Da*. Izvoljenka se je izrazila s členkovnim pastavkom, ki bi se brez izpusta glasil *Da, vzamem te*. N. B.: Stavek *Da, vzamem te* je izgovorjen kadenčno, samostojen eliptični pastavek *Da* pa lahko tudi ravno.

pomembnost sporočila, npr. *Sina mi je ubil, lej*. Členki so nosilci ssporočila, npr. *Prišel je že včeraj*. Ssporočilo je 'pričakovali smo ga kasneje'. Sporočilo je zaradi ssporočila subjektivizirano. Uporaba členka torej vzpostavlja subjektivni odnos do vsebine glavnega sporočila, ki je v zadnjih dveh primerih 'prišel je'.

5.2 Abstrakcija

5.2.1 Medmet je neposredni odziv na vsakokratno situacijo in nima sposobnosti abstrakcije zunajjezikovnih okoliščin. Zato npr. *na!* pomeni samo 'vzemi!', ne tudi 'oglej!' ali 'poslušaj!'. Lahko se posplošuje po metonimični poti (*živijo* je precej posplošen pozdrav, ki se uporablja ob prihodu in slovesu) ali pomensko širi po metaforični (*ah* izraža žalost, nostalgijo, hrepenenje, veselje ...), ne zmore pa abstrahirati vseh teh situacij.

5.2.2 Nasprotno pa je členek, npr. *na*, ko stoji samostojno, sposoben sprotne, situacijske abstrakcije odnosa do zunajjezikovnih okoliščin, npr. *Na(.) pa imaš zdaj* 'Pa imaš zdaj, kar si iskal/hotel'. Členek *še* npr. glede na situacijske okoliščine pomeni 'Daj še!', 'Vzemi še!', 'Vzdrži!', 'Delaj isto naprej!' itd.

5.3 Sinonimija

5.3.1 Sinonimija je mogoča med posameznimi členki ali posameznimi medmeti, ni pa mogoče, da bi imel medmet členkovni sinonim oziroma členek medmetnega. To je razlog, da neformalnih člankov pritrjevanja in zanikanja, npr. *aha, mhm, na-a*, ne pojmuje več kot medmete.

6 Za sklep: odločanje in določanje v mejnih primerih

6.1 Nekatere besede izkazujejo medmetne in členkovne lastnosti. Primera *smuk* in *hajdi*, npr. *Miška pa smuk v luknjo, Tukaj si odpočijem in potem hajdi v breg*, imata ravno intonacijo in od sosednjega besedila nista ločeni s pavzo, zato je vprašljiva tudi njuna samostojnost (navedena zgleđa rabe sta skoraj enako razumljiva tudi brez teh besed: *Miška pa v luknjo, Tukaj si odpočijem in potem v breg*). Ti parametri ju uvrščajo med členke. Po drugi strani pa sta nosilca stavčnega poudarka in v večini primerov tudi samostojnega sporočila (že sam *smuk* ali *hajdi* lahko razumemo kot izraz, da kdo smukne oziroma krene) in ne zgolj modificirata pomena aktualnega sporočila, kar bi bila vloga členka.³⁰ Zaradi teh lastnosti sta *smuk* in *hajdi* bolj medmeta kot členka. K medmetom ju prištevamo zato, ker se pri tehtanju kategorialnih lastnosti (glej 6.3) tehtnica nagne na medmetno stran.

³⁰ Pomen modificira npr. v primeru *Hajd, dobro, kako svežo ribo že še pojem*.

6.1.1 Navedene primera se razlikujeta od primera *ham ham*, ki ga prikazujemo kot v glagol konvertirani medmet. *Ham ham* namreč dopušča za glagol nepogrešljivi kategoriji časa, npr. *Ham ham te bo*, in naklona, npr. On bi tebe *ham ham*, medtem ko *smuk* in *hajdi*, ki sicer tudi izražata glagolski dejanji, nimata te lastnosti.

6.2 Beseda *no* ima glede na pomen in rabo del medmetnih in del členkovnih lastnosti. Ker je lahko nosilka samostojnega sporočila ('uporablja se, ko govorec koga, ki se navadno obotavlja, želi spodbuditi, pozvati k čemu', npr. »*Noo?*« je vprašal zategnjeno gospodar hlapca in ga meril od vrha do tal, in ker se stopnja pričakovnosti (od nestrpnosti do spodbude) izraža z nadsegmentnimi lastnostmi (od kratkega do naddolgega o), je beseda v izhodišču medmet. Kot medmet je tudi, ko izraža zadovoljstvo nad ugotovitvijo, npr. *No, to je zdaj urejeno*.

6.2.1 K medmetom bi jo uvrstili tudi zaradi pavze, razvidne iz zgledov tipa *No, reci kaj!* A tu vendarle prevladujejo členkovne lastnosti: (1) intonacija je ravna, glej 3.2.2.5, (2) Sam *no* še ne pomeni 'reci', medtem ko sam *hajd*, ki je izhodiščno pozivni medmet, že vključuje pomensko sestavino premikanja, odhoda. Zato lahko za *no* uporabimo kateri koli velelnik, npr. *No, gremo!*, *No, pojej!*, *No, naredi že!*, medtem ko za *hajd* lahko uporabimo le velelnike glagolov premikanja, npr. *Hajd, teči!*, *Hajd, gremo!*. Beseda *no* je v tej rabi torej členek, ker je že sposobna večje abstrakcije kot medmet in s tem tudi višje splošnopomenskosti, ki je hkrati usmerjena v slabitev konkretnjših, bolj specializiranih pomenov, glej 5.2. (3) Stavek *No, gremo ven!* pomeni skoraj isto kot *Hajd, gremo ven!* In pomeni skoraj isto kot *Gremo no ven!*³¹ Ob tem pa stavek ***Gremo hajd ven!* ni mogoč. Mogoč bi bil kvečjemu z vrinjenim pastavkom, pa še tu bolj po sili, npr. *Gremo, hajd, ven!*. Medmet *hajd* je namreč samostojno pastavkovno sporočilo, katerega vsebina je v nadaljevanju *gremo ven* zgolj ponovljena in ponatančena, medtem ko členek *no* pred prislovnim določilom kraja poudarja poziv, kam naj gremo (glej 4.5). Ob tem spoznanju lahko celo ugotovimo, da *no* morda sploh ni pozivni členek, temveč v prvi vrsti poudarjalni, ki je od izhodiščnega razpoloženskega medmeta podedoval pomenski sestavini 'spodbuda' in 'neučakanost', ki izjavi dodajata za členke značilno subjektivno noto.

6.3 V splošnih slovarjih je vsaka iztočnica opremljena s podatkom o besednovrstni pripadnosti. Ta podatek velja vsaj za izhodiščni pomen, ki je naveden na prvem mestu. Morebitni nadaljnji pomeni so namreč lahko konverzni. Oznako konverzne besednovrstne pripadnosti v eSSKJ uvaja pojasnilo kot, npr. **bognedaj** medmet 1. 'uporablja se, ko govorec želi, da se kaj ne zgodi' [...] 3. kot členek 'izraža stopnjevanje povedanega z močnejšo izjavo'. Besede, ki jim besednovrstnosti ni mogoče pripisati zlahka, ker izkazujejo kategorialne lastnosti medmetov in členkov, najprej razpomenimo in za vsak pomen posebej s pomočjo algoritma ugotovimo, ali se tehtnica nagiba na medmetno ali členkovno stran. Začetni podatki algoritma so v številske vrednosti pretvorjene kategorialne lastnosti medmetov in členkov, kot so opisane v zgornjih odstavkih. Z 0 je ovrednotena lastnost, ki se pri določeni besedni vrsti (skoraj) ne

³¹ Ne bi bilo ravno bistroumno, če bi *no* v primerih *No, gremo ven!* in *Gremo no ven!* obravnavali pod različnimi pomeni in posledično v okviru različnih besednih vrst.

pojavlja, z 1 lastnost, ki zanjo ni značilna, čeprav je lahko pogosta, z 2 lastnost, ki je mogoča in precej pogosta, s 3 lastnost, ki je zelo značilna, a ne nujno pogosta, in s 4 lastnost, ki je značilna in (skoraj) vedno prisotna. Prvi korak algoritma je presoja besede v posameznem pomenu glede na prisotnost posamezne lastnosti. Če je odgovor o njeni prisotnosti negativen, je pozicijska vrednost 0, če je pozitiven, je pozicijska vrednost enaka razliki med številskima vrednostma, pripisanima posamezni besedni vrsti. Razliko pripišemo besedni vrsti, ki izkazuje pozitivno vrednost. Lastnost *prisotnost pavze pred ali za besedo* je značilna za medmete in neznačilna, čeprav mogoča za členke. Medmeti so zato pri tej lastnosti ovrednoteni s 4, členki pa z 1. Če je odgovor o prisotnosti te lastnosti pozitiven, razliko 3 pripišemo medmetni strani. Na ta način izračunane razlike vseh 30 kategorialnih lastnosti seštejemo. Obravnavani pomen nato pripišemo besedni vrsti z večjo vsoto razlik. Pri besedi *no* v pomenu 'uporablja se, ko govorec koga, ki se navadno obotavlja, želi spodbuditi, pozvati k čemu' (zglede: *No, boš kaj kmalu izbral?*) je vsota razlik na medmetni strani 25, na členkovni pa 4. Razlika med vsotama razlik je 21 v korist medmeta, torej je beseda v tem pomenu medmet. Pri isti besedi v pomenu 'izraža, da govorec poudarja svoj poziv' (zglede: *Bodi no malo bolj moder*) je vsota razlik na medmetni strani 8, na členkovni pa 18. Razlika med vsotama razlik je 10 v korist členka, torej je beseda v tem pomenu členek. Skladno z ugotovitvijo, da medmeti pogosto konvertirajo v členke, členki pa nikdar v medmete (glej 2.1), je iztočnica **no** v eSSKJ opredeljena kot medmet, v tu navedenem pomenu z vsoto razlik 10 pa kot po konverziji nastali členek.

VIRI IN LITERATURA

- Ladislav DVONČ idr., 1966: *Morfologija slovenskega jezika*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akademie vied.
- Fran: Slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. [Na spletu](#).
- Jan PETR idr., 1986–87: *Mluvnice češtiny (2 – Tvarosloví, 3 – Skladba)*. Praga: Academia.
- Maks PLETERŠNIK, 1894–95: *Slovensko-nemški slovar*. Ljubljana: Knezoškofijstvo.
- Fran RAMOVŠ, 1924: *Historična gramatika slovenskega jezika. II. Konzonantizem*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.
- Marko SNOJ, 2022: Prispevki k slovnici slovenskih medmetov. *Slavistična revija* 70/3. 237–53. [Tudi na spletu](#).
- Наталья Ю. ШВЕДОВА и др., 1980: *Русская грамматика I, II*. Москва: Наука.
- [Natalija Ju. ŠVEDOVA i dr., 1980: *Russkaja grammatika I, II*. Moskva: Nauka.]
- Jože TOPORIŠIČ, 2004: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.
- Виктор В. ВИНОГРАДОВ, 1947: *Русский язык (грамматическое учение о слове)*. Москва, Ленинград: Государственное учебно-педагогическое издательство Министерства просвещения РСФСР.
- [Viktor V. VINOGRADOV, 1947: *Russkij jazyk (grammatičeskoe učenie o slove)*. Moskva, Leningrad: Gosudarstvennoe učebno-pedagogičeskoe izdatel'stvo Ministerstva prosvješčenija RSFSR.]
- Andreja ŽELE, 2014: *Slovar slovenskih členkov*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

SUMMARY

In the first part, the article acknowledges that some words—that is to say, some senses of words—do not necessarily possess all categorial properties characteristic of a part of speech. They may possess some properties characteristic of one part of speech and some characteristic of another part of speech. The article then proceeds to describe twenty-eight categorial properties that distinguish interjections from particles; for example: presence of nonstandard phonemes, pauses, special suprasegmental features, informational properties and receptivity towards abstraction, conversion, special word formational features, borrowing, etc.

The second part of the article presents an algorithm which makes it possible to assign a part of speech to a word when it is difficult to determine whether it is a particle or an interjection. The input into the algorithm is a numerical value obtained from the twenty-eight categorial properties of particles and interjections. A property which is (almost) always absent from a part of speech is assigned the value of 0; the value of 1 is assigned to a property which is not typical of it, even though it may be common; 2 is assigned to a typical and common property, 3 to a property which may be uncommon but is very typical of this part of speech, and 4 to a typical property which is (almost) always present in members of this part of speech. During phase 1, the algorithm evaluates word senses in terms of categorial property presence. If the presence feedback is negative, it assigns the positional value of 0. If it is positive, it assigns a positional value equal to the difference between numerical values assigned to both parts of speech. The difference is assigned to the score of the part of speech whose value is positive. For example, the category *presence of pause before or after the word* is typical of interjections and nontypical, even if common, for particles. The value assigned to interjections in terms of this category is 4, and 1 for particles. If presence feedback for this category is positive, the difference of 3 is assigned to the interjection score. The differences for all twenty-eight categories are thus obtained and added, and the word's sense is assigned to a part of speech based on whichever option's score was greater. In the case of *no* 'well' in the sense of 'urging or prompting the addressee to act' (example: *No, boš kaj kmalu izbral?* 'Well, are you going to pick soon?'), the sum of differences for interjections was 25 and 4 for particles. By a margin of 21, the algorithm rules in favour of classifying this sense of the word as an interjection. The same word used in the sense of 'expressing the speaker's command' (example: *Bodi no malo bolj moder* 'Come on, act more wisely!') the sum of differences is 8 for interjections and 18 for particles, therefore the margin of 10 in favour of particles renders this sense a particle. Following the conclusion that interjections can frequently be converted into particles but not vice-versa, the *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (Dictionary of Slovene literary language) defines the lemma **no** as an interjection, but the sense assigned here a difference sum of 10 as a converted particle.